

Kommunal- og regionaldepartementet
postmottak@krd.dep.no

Reference: Journal no: Initials: File name: Date:
BS Oslo, 15. november 2010

Innspill til stortingsmelding om bygningspolitikken fra Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo (AHO)

Bygningspolitikk er også arkitekturpolitikk

Kulturdepartementets handlingsplan for arkitekturpolitikk, arkitektur.nå (2009) pekte ut seks innsatsområder:

1. Miljø- og energigivnlige løsninger skal prege arkitekturen
2. Byer og tettsteder skal utvikles med arkitektur av god kvalitet
3. Staten skal ivareta kulturmiljø og bygningsarv
4. Kunnskap, kompetanse og formidling skal løfte arkitekturen
5. Staten skal være et forbilde
6. Norsk arkitektur skal være synlig internasjonalt

Ved å bytte ut "arkitektur" med "bygninger" eller "byggevirkosomhet" kunne denne listen være et rammeverk for bygningspolitikk. Dette illustrerer den nære sammenhengen mellom arkitekturpolitikk og bygningspolitikk.

AHOs hovedoppgjøring er derfor at den kommende stortingsmeldingen om bygningspolitikken forholder seg bevisst og aktivt til samspillet mellom den arkitektoniske dimensjonen og de andre aspektene av byggevirkosomheten.

Bygninger står i sentrum av miljø- og klimadebatten

FNs klimapanel (IPCC) har utpekt bygninger og byggevirkosomhet som den sektoren der en med størst sikkerhet kan opnå store reduksjoner av klimagassutslipp. Effektivitet i bruk av areal og energi og bevissthet i forhold til materialbruk er nøkkelfaktorer nært knyttet til arkitektoniske valg. Norske bygninger er i stor grad el-oppvarmet, men denne klimanøytrale energikilden bør frigjøres til viktige oppgaver i kommunikasjon og produksjon. Når energibehovet til drift av bygninger synker, må byggeprosess og materialbruk effektiviseres for å oppnå ytterligere utslippsreduksjoner. Slik effektivisering vil kunne ha store arkitektoniske konsekvenser, og vil derfor være tjent med målrettet anvendelse av arkitektfaglig planleggingskompetanse.

Bærekraftig bygging krever integrert planlegging

Byutvikling, landskapsarkitektur, bygningsarkitektur og produktutvikling/design må ses i sammenheng når bygningspolitikken skal utformes. Det hjelper lite at bygningene har passivhusstandard hvis de har dårlig plassutnyttelse og er plassert i en byplan som krever lange og bilbaserte reiser. Arkitekturen må utnytte beliggenhet i landskap og byomgivelser som fundament for ressurseffektiv og nyskapende formgivning. Disse oppgavene krever nye samarbeidsformer. Tverrfaglige team må kunne arbeide sammenhengende fra overordnet til detaljert nivå. Kontraheringen av teamene må underbygge nødvendig integrasjon og kontinuitet.

Arkitektoniske kvaliteter er avgjørende i bærekraftig byggevirksomhet

Det er viktig å skape forståelse for at bygg som er utformet for opprettholdelse av arkitektonisk, funksjonell og teknisk kvalitet over lang tid er bærekraftige. Bygg som oppleves som vakre, karakterfulle og egnede vil bevare sin kulturelle og økonomisk verdi, og vil ikke rives med fullt tap av investerte materialer, energiressurser og klimagassutslipp. Robusthet i forhold til ytre klimapåvirkning og indre bruksendringer er avgjørende. Kvalitet og bærekraft henger sammen.

Universell utforming: En forpliktelse med viktige arkitektoniske dimensjoner

Lesbarhet og tilgjengelighet i byområder, inngangspartier og interiører er grunnleggende for at fysiske omgivelser skal kunne betraktes som universelt utformet. Dette krever forståelse av og innlevelse i et skjerpet og utvidet sanseapparat i forhold til arkitektur. Virkemidlene som benyttes er gode lokaliseringer, gjennomtenkt anvendelse av retninger/akser/grenser, stigningsforhold, lys, farger, teksturer og lydrefleksjon/dempning. Dette er kjente verktøy for arkitekter, men kravet om universalitet vektlegger også temaer som kan berike arkitekturen. Regelverk og implementering må tilrettelegge for at dette potensialet blir utnyttet.

Store endringsprosesser må baseres på kunnskap om alternative strategier

I følge Stortingets klimaforlik skal Norge være klimanøytralt i 2030. Fram til dette tidspunktet er det beregnet at ca. 240 millioner kvadratmeter bruksareal enten vil være nybygd eller rehabilitert (Klimakur 2020). Samtidig er det varslet endringer i byggeregler i en helt ny takt og et helt nytt omfang.

Det er essensielt at en utprøver mange forskjellige strategier for å oppnå lave klimagassutslipp og lavt energiforbruk. Vi må ikke masseprodusere bygg som er energieffektive, men som har nye typer feil. Arkitekter har spesiell kompetanse i å optimalisere bruk av areal og volum. Dette er faktorer som er helt avgjørende for ressursbruk, men kvadratmeterbaserte energikrav gjør det lettere å tilfredsstille forskriftene hvis en sløser med gulvareal.

Eksisterende bygg må måles i forhold til reell energibruk og inneklimatekvalitet. Studier av tidligere byggetradisjoner og andre bygningskulturer ved hjelp av nye verktøy og metoder kan gi verdifull kunnskap om hvordan bygninger tilpasses ulike rammebetingelser. Tradisjonelle bygningsmaterialer som tre og tegl har en større spennvidde i mulige egenskaper enn de som utnyttes i standardproduktene. Nye, digitalt styrte produksjonsverktøy og nanoteknologi gir muligheter for å fremstille konstruksjoner, komponenter og materialer med nye egenskaper. Vi ser at dette i sin tur åpner for nye arkitektoniske uttrykk. Her ligger det store og akutte behov for forskning og utvikling.

Funksjonsbasert regelverk sikrer innovasjon i løsninger og optimalisering av ressursbruk

Ved å stille krav til bygningers funksjoner og ikke løsningene ansføres det til utforskning av arkitektoniske og tekniske svar som er optimale i forhold til byggeoppgaven. Vi har sett tendenser til at preaksepterte løsninger gjeninnføres i forskriftene. Dette kan være hensiktsmessig i enkelte prosjekter, men utvikling av brukerkrav, prosjekterings/produksjonsredskaper og materialer/produkter skjer så raskt at løsningsanvisninger fort vil oppleves som utdaterte eller begrensende. Det er helt avgjørende at en opprettholder muligheten til å dokumentere kravoppfyllelse via andre strategier. Her kan samarbeid mellom byggebransjen og forskningsinstitusjoner spille en viktig rolle. Rådgivere og entreprenører er kunnskapsbedrifter.

Raske endringer krever raske og brede kompetanseløft

KRDs arbeidsgruppe for energieffektivisering av bygg foreslår krav om passivhusnivå fra 1.1.2016 og "nesten nullenergibygg" fra 2020. Bransjeorganisasjonene og fagmiljøene uttrykker stor uro over at nødvendig kompetanse ikke er på plass i utdanningsinstitusjonene, hos planleggere/rådgivere eller hos entreprenører/produsenter. Det må i løpet av få år gjennomføres et stort, tverrfaglig kompetanseløft hvis de ambisiøse og presserende miljømålene skal nås.

Det antas at nødvendige energi- og utslippstiltak kan utløse et marked på 80 milliarder kroner pr. år bare i Norge (KRDs arbeidsgruppe). Kunnskapshevingen vil bli avgjørende for den rollen og de inntektene norske virksomheter kan få i fremtidens internasjonale bygge- og eiendomsbransje.

AHOs rolle

Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo utdanner arkitekter/byplanleggere, landskapsarkitekter og designere. Dette er nøkkelgrupper i fremtidens by- og bygningsutvikling.

KRDs arbeidsgruppe slår fast at "Det er behov for et helhetlig perspektiv på en klimanøytral samfunnsutvikling, der vi trenger en tverrfaglig forskningsmessig tilnærming med basis i både samfunnsvitenskap, teknologi, arkitektur og planlegging." Som selvstendig vitenskaplig høgskole med en tverrfaglig instituttstruktur er AHO godt rustet til å bidra til en forskningsbasert utvikling av nye og fremtidsrettede arkitekturstrategier. Skolen er blant de mest internasjonalt orienterte i Norge.

I de siste semestrene er det ved AHO produsert en rekke masteroppgaver som har fått stor oppmerksomhet i fagmiljøene for sine nyskapende miljøløsninger. Det er iverksatt etterutdanning av arkitekturlærerne i passivhusprosjektering. Det er innledet samarbeid med Lavenergiprogrammet og Sintef Byggforsk om utvikling av utforskende fullskalabygging som arena for tverrfaglig kompetanseoppbygging og kommunikasjon. AHO har som mål å være en aktiv deltaker i utdanningen av byggende arkitekter og utformingen av en arkitekturbevisst bygningspolitikk.

Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo
Institutt for arkitektur

Børre Skodvin
(sign.)
Instituttleder